«Ադրբեջանի պաշտպանության նախարար Մամեդրաֆի Մամեդովը հավանաբար կմասնակցի մերձմոսկովյան «Մեշչերինո» պանսիոնատում կայանալիք քառակողմ բանակցությունների երկրորդ փուլին»,-օրերս հայտարարել է Ռուսաստանում Ադրբեջանի դեսպան Ռամիզ Ռզաևը Մոսկվայում անցկացրած մամուլի ասուլիսում:

«ԳՐՊԱՆԻ» ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔ

Եթե դա իրոք այդպես է, ապա կարելի է ենթադրել, որ ձեռք է բերված նախնական պայմանավորվածություն, ըստ որի հանդիպմանը պետք է մասնակցեն կողմերի համապատասխան գերատեսչությունների ղեկավարները՝ առավել լայն լիազորություններով:

Սակայն, քանի դեռ հավաստի չեն երկրորդ փուլի անցկացման արդյունքները ու պատվիրակությունների մակարդակը, և առայժմ վաղ է նույնիսկ մոտավոր ենթադրություններ անել դիվանագիտական բանավեճի հնարավոր ընթացքի մասին, ապա ավելորդ չի լինի հետադարձ հայացքով ուշադրություն դարձնել նախորդ փուլում պաշտոնական Բաքվի կազմակերպական ձեռնարկումներին՝ ուղղված համապատասխան հասարակական կարծիքի ձևավորմանը:

Նախ ասեմ, որ չնայած նախնական փոխադարձ պայմանավորվածությամբ բանակցությունները դռնփակ էին և պետք է ծածկված լինեին գաղտնիության թանձր շղարշով, Բաքվում, ընդհակառակը, օգոստոսի առաջին իսկ օրերից քարոզչական աղմուկ բարձրացվեց քաղաքական մեծ համաձայնագրի նախագծի դրույթների շուրջ: Այն թեկուզ բազմաձայն էր և առաջին հայացքից թվում էր իրարամերժ ու հակասական, անկառավարելի մտքի ազատություն, սակայն իրականում ներկայացվում էր նախապես խնամքով մշակված, միևնույն նպատակին ծառայող միջոցառումների մի ամբողջ համալիր: Հրապարակային ելույթներով հանդես եկան ընդդիմության առաջնորդներ Զարդուշտ Ալիզադեն, Իսա Գամբարը, Թոֆիկ Գասումովը, Իբրահիմ Իբրահիմլին, Սարդար Ջալալօղլին, Փանահ Շահսևանլին: Նրանց ելույթներում, ընդհանուր առմամբ, դրական էր գնահատվում հուլիսի 27-ի համաձայնագիրը մայիսի 12-ից շարունակվող հրադադարի ժամկետի երկարաձգման մասին, սակայն միաժամանակ բացասաբար էր ընկալվում փաստաթղթի տակ Լեռնային Ղարաբաղի ռազմական գերատեսչության ղեկավարի ստորագրության առկայությունը: Նույն ժխտողական վերաբերմունքն էր արտահայտվում նաև «Մեշչերինոյի» բանակցություններում Լեռնային Ղարաբաղի պատվիրակության կարգավիճակի կապակցությամբ: Ինչ վերաբերում է համաձայնագրի բուն տեքստին, ընդդիմադիր քաղաքական գործիչները, վկայակոչելով իրենց անիրազեկությունը կամ թերիմացությունը, հիմնականում տալիս էին խուսափողական պատասխաններ: Սակայն, գրեթե բոլորն էլ իրենց պարտքն էին համարում ընդգծել, որ նախ՝ Հայաստանը Ադրբեջանի դեմ մղում է նվաճողական պատերազմ, ապա՝ միջազգային հանրությունը պետք է նրան ճանաչի որպես ագրեսորի, իսկ որպես գլխավոր նախապայման, հայկական զորքերը պետք է անհապաղ դուրս բերվեն ադրբեջանական բոլոր նվաճված տարածքներից, այդ թվում նաև Լեռնային Ղարաբաղից: Այս՝ համաձայնագրի նախագիծը մշակվել է Մոսկվայում, հետևաբար դժվար չէ ենթադրել, որ այն պարունակում է Մոսկվայի կայսերական հավակնությունները փաստաթղթային ձևակերպմամբ: Այնուհետև Ռուսաստանի՝ որպես Հայաստանի ռազմական դաշնակցի, միջնորդությունը պետք է բացառել և խնդրի լուծման առաջնությունը տալ միջազգային կազմակերպություններին, մասնավորապես ԵԱՀԽ-ի Մինսկի խմբի շրջանակներին և այլն, և այլն:

Քարոզչական արշավի հերթական փուլն սկսեց առանձնանալ արդեն նոր մակարդակով. հրապարակվեցին ընդդիմադիր քաղաքական կառույցների՝ ԱԺՃ-ի, «Մուսավաթի», ժողովրդավարական կուսակցության, սոցիալ-դեմոկրատների, ազգային անկախականների և այլ կուսակցությունների հայտարարությունները, որոնցում դարձյալ, թեև առավել ամփոփ ձևով, արտահայտվում էր նույն բացասական դիրքորոշումը համաձայնագրի նախագծի և բանակցող կողմերի կարգավիճակների նկատմամբ: Ընդ որում, այս անգամ արդեն ակնհայտ էր, որ ընդդիմադիր կառույցները չեն տառապում թերիմացությամբ և բավական սպառիչ պատկերացում ունեն փաստաթղթի դրույթների մասին:

Հաջորդ փուլն առաջ էր տարվում արդեն քաղաքական խմբավորումների մակարդակով. համապատասխան հայտարարություններով ու դիմումներով հանդես եկան ժողովրդավարական կոնգրեսն ու կենտրոնական կուսակցությունների համակարգող խորհուրդը: Ու թեկուզ քաղաքական այդ խմբավորումները պատկանում են ընդդիմության գրեթե իրարամերժ թևերի, սակայն դա նրանց չխանգարեց, որպեսզի ներդաշնակություն դրսևորեն խաղաղ գործընթացի գնահատումներում:

Ինչպես հայտնի դարձավ լրատվական աղբյուրներից, քարոզչական այդ արշավի շրջանակներում այնուհետև սկիզբ առան ընդդիմության առաջնորդների հանդիպումները Բաքվում հավատարմագրված արտասահմանյան դիվանագիտական ներկայացուցչությունների հետ: Մասնավորապես, նման հանդիպումներ տեղի ունեցան Մեծ Բրիտանիայի, Թուրքիայի և Գերմանիայի դեսպանատներում:

Երևի թե անսպասելի չէր Բաքվում հավատարմագրված արտասահմանյան դիվանագետների՝ արհեստականորեն հրահրված հրապարակային բանավեճը հարցազրույցների տեսքով: Մասնավորապես, Ռուսաստանի դեսպան Վալտեր Շոնիան «Այնա» թերթում հայտարարել էր, թե քաղաքական մեծ համաձայնագիրն այլընտրանք չունի և եթե կա այդպիսին, ապա դա պատերազմն է, իսկ Թուրքիայի դեսպան Ալթան Կարամանօղլին, անհամաձայնություն հայտնելով իր ռուս գործընկերոջը, պնդում էր, թե ոչ, միակ այլընտրանքը ԵԱՀԽ-ի ծրագիրն է:

Ըստ երևույթին, արտասահմանյան դիվանագետների այդ հակադրությունը վերջնական արդյունքում նույնպես բավական չէր, և սրբագրված «բանավեճի» ասպարեզ նետվեցին Ադրբեջանի դեսպաններն ու գործադիր իշխանության բարձրաստիճան ղեկավարները: Մասնավորապես, Ռուսաստանում Ադրբեջանի դեսպան Ռամիզ Ռզաևը հայտարարել, թե Բաքուն ընդունում է համաձայնագրի շատ պայմաններ և դեմ չէ Լաչինի միջանցքի պահպանմանը, իսկ դեսպան Հաֆիզ Փաշաևը Վաշինգտոնից պնդում էր, թե Ադրբեջանը թույլ չի տա ռուսական խաղաղապահ զորքեր տեղաբաշխել հակամարտության գոտում: Իսկ ահա վարչապետ Սուրեթ Հուսեյնովը և արտգործնախարար Հասան Հասանովը հայտարարում են, թե խոսք լինել չի կարող Լեռնային Ղարաբաղի որևէ կարգավիճակի մասին, քանի դեռ Հայաստանից արտաքսված 200 հազար ադրբեջանցիները չեն վերադարձել իրենց բնակավայրերը և չեն ստացել համապատասխան, այսինքն՝ ինքնավարության կարգավիճակ: Մինչդեռ մարդասիրական հարցերով պետական խորհրդական Գաբիլ Հուսեյնլին գրում է, թե ներկա պայմաններում դա իրատես մոտեցում չէ:

Միով բանիվ, պաշտոնական Բաքուն ընդհանուր առմամբ ահա այս ձևերով ու միջոցներով էր Մոսկվայի բանակցությունների ընթացքում մշակում ու տարածում, կարելի է ասել, «գրպանի» հասարակական կարծիքը, որի ֆոնի վրա և որի ճնշման տակ երևի թե առավել «համոզիչ» էին հնչում ադրբեջանական փորձագետների փաստարկումները «Մեշչերինո» պանսիոնատում:

Սակայն հարց է ծագում, ի վերջո, ինչի է հասել Բաքուն: Նպատակը, իսկ դա արդեն լրիվ ակներև է, իր համար էլ ավելի նպաստավոր պայմանների հաստատումն է համաձայնագրի տեքստում: Հնարավոր անհաջողության դեպքում, կարելի է ենթադրել, Բաքուն նախատեսել է դարձյալ ձախողել ու փակուղի մղել խաղաղարար գործընթացը՝ ակնկալելով նախագծի առավել բարենպաստ տարբերակ կամ մեկ այլ միջնորդական նախաձեռնություն, բայց այս անգամ ոչ Ռուսաստանի կողմից:

ԳՐԻԳՈՐ ՍԻՄՈՆՅԱՆ